

ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА І ПОЛОЖЕНЬ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Пилипенко В. П.

1. Вступ

Застосування рф сили проти України, що відбувається з 2014 року і дотепер (окупація Кримського півострова, м. Севастополь, керівництво бойовиками, постачання зброї та «добровольців» в окремі райони Донецької та Луганської областей, бойові дії підрозділів російської армії проти Збройних сил України, повномасштабне вторгнення рф в Україну тощо), беззаперечно, порушують норми міжнародного права, і їх треба розцінювати виключно як збройну агресію у контексті ухвалені на 29-й сесії Резолюції Генеральної асамблеї ООН «Визначення агресії» 1974 року та змін 2010 року до Римського статуту МКС 1998 року – застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави. рф вчинила практично всі види агресії, що передбачені цими актами, ведучи проти нашої держави агресивну війну. Нині бойові дії відбуваються у багатьох місцевостях України, у тому числі і на території Донецької та Луганської областей¹. Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» введено режим воєнного стану на всій території України, цього ж дня згаданий Указ був схвалений Верховною Радою України².

Унаслідок згаданих вище подій з 24 лютого 2022 року на території всієї України фактично відбувається повномасштабний збройний конфлікт. Збройні сили України, інші збройні формування країни дають відсіч збройній агресії рф і ведуть бойові дії. Їхня діяльність, як і діяльність органів державної влади України, нині регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану»³, іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність під час війни.

---

¹ Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 № 8-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2017-%D1%80#Text>

² Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

³ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Агресивна війна рф проти України за своєю сутністю є викликом усьому міжнародному співтовариству, що спрямований на руйнування міжнародного правопорядку, заснованого на принципах міжнародного права. Це зумовлює нагальну необхідність консолідованих зусиль міжнародного співтовариства для припинення злочину агресії та інших міжнародних злочинів, у тому числі воєнних; притягнення держави-агресора до міжнародно-правової відповідальності, здійснення реституції порушених прав та міжнародно-правової компенсації Україні, її фізичним та юридичним особам завданої шкоди⁴. Йдеться передусім про потребу рішучої відповіді на дії агресора, застосування жорсткіших санкцій⁵, які б зробили війну руйнівною для самої рф. Лише відповідальність держави убезпечить від повторення подібних ситуацій у майбутньому⁶.

2. Основна частина

Окремо варто зупинитися на міжнародній реакції на повномасштабне вторгнення до України, що розпочалося у лютому 2022 року. Так, 4 березня 2022 року Генеральна асамблея ухвалила резолюцію «Агресія проти України», в якій, зокрема, засуджувалося «оголошення російською федерацією «спеціальної воєнної операції» в Україні та «в найсильніших термінах» засудила «агресію російської федерації проти України в порушення Статті 2(4) Статуту ООН»⁷. Того ж дня прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив про початок розслідування ситуації в Україні за заявами 39 держав⁸.

Варто зазначити, що 7 жовтня 2022 року Верховна Рада ухвалила Постанову (реєстр. № 8094), якою закликала ООН, парламенти та уряди її держав-членів, Європейський Союз та Раду Європи створити спеціальний міжнародний трибунал для розгляду злочину агресії проти України. Інститут такого характеру стає вкрай необхідним, оскільки наразі немає

---

⁴ Збитки України від зруйнованих внаслідок бойових дій будинків та об'єктів інфраструктури наразі становлять близько 600 мільярдів доларів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3472955-zrujnovani-budinki-ta-infrastruktura-v-ukraini-vze-narahuvati-zbitkiv-na-600-milardiv.html>

⁵ Про утворення Комітету з питань застосування санкцій до осіб, що підтримують і фінансують тероризм в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/278-2014-%D0%BF#Text>

⁶ Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія / за ред. О. В. Задорожного; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ : К. І. С., 2015. С. 577.

⁷ General Assembly Resolution ES-11/1 Aggression against Ukraine, ES-11/1. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3965290>

⁸ ICC. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact portal launched for provision of information. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and>

бездоганної системи притягнення до відповідальності вищих політичних і військових діячів держави-агресора за вчинення ними злочину агресії проти України. Верховна Рада України, зокрема, закликає міжнародне співтовариство використати всі інструменти та можливості для притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів на території України. ООН, Європейський Парламент, Парламентська Асамблея Ради Європи, Парламентська асамблея НАТО, Парламентська асамблея ОБСЄ, Парламентська асамблея ГУАМ, національні парламенти іноземних держав підтримують створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України, який матиме юрисдикцію щодо розслідування та притягнення до відповідальності за вчинення злочину агресії проти України вищого політичного і військового керівництва російської федерації. У цій постанові Верховна Рада України також закликає держави та міжнародні інституції активізувати зусилля щодо надання повної підтримки створенню такого спеціального міжнародного трибуналу шляхом прийняття відповідних міжнародно-правових актів, а також забезпечення участі в його роботі, повної співпраці з майбутнім спеціальним міжнародним трибуналом, виділяючи на його діяльність максимально можливі людські та фінансові ресурси⁹.

У цьому контексті органам державної влади України першочергово слід аналізувати питання інкорпорації міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права в законодавство країни. Водночас у разі такої інкорпорації в наявне національне кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство вкрай важливо встановити, що ключовою вимогою є використання міцних силових структур національних правових систем, які запобігають будь-яким суперечливим положенням і є зрозумілими для вітчизняних правоохоронних органів.

Необхідно дослідити правові та організаційні основи того, як Україна впроваджує норми міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права у своє законодавство.

Правова сила та можливість виконання міжнародних договорів в Україні встановлюються Конституцією України та Законом України «Про міжнародні договори України»¹⁰. Згідно зі ст. 9 Конституції України міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і є чинними, є основною частиною національного

---

⁹ Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України : Постанова Верховної Ради України від 07.10.2022 № 2663-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20#Text>

¹⁰ Про міжнародні договори України : Закон України від 20.06.2004 № 1906-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

законодавства України¹¹. Статтею 19 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що «міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються відповідно до положень національних законів»¹².

У цьому відношенні важливо з'ясувати деякі фактори. До надання Верховною Радою України згоди на міжнародний договір Президент України або Кабінет Міністрів України розглядає пропозиції про згоду на міжнародний договір України і приймає рішення про внесення до Верховної Ради України проєкту відповідного акта для обговорення. Щонайменше 226 парламентарів повинні проголосувати за ратифікацію, щоб такий акт набув чинності. Після позитивного голосування відповідний закон направляється на підпис Президенту України та офіційно оприлюднюється. Крім того, Голова Верховної Ради України підписує лист-підтримку, який засвідчує підписом Міністра закордонних справ України, якщо договором передбачено обмін такими листами¹³.

Окрім того, ст. 9 Конституції України передбачає, що якщо міжнародні договори суперечать Конституції України, то укладення таких договорів можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Щодо юридичного верховенства, то після набуття чинності міжнародного договору відповідно до встановленої процедури його умови мають переважну силу у випадку суперечності чинному національному законодавству. Інакше кажучи, міжнародне право має пріоритет над національним законодавством. Чинні міжнародні договори реєструються у Міністерстві закордонних справ України, яке відповідає за реєстрацію міжнародних договорів у Секретаріаті ООН. Чинні міжнародні договори також включаються в установленому порядку до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів¹⁴.

У юридичній літературі правильно визнається, що на складний процес інкорпорації міжнародного гуманітарного права в державне законодавство впливає кілька внутрішніх і зовнішніх змінних¹⁵. Ці чинники включають: 1) вимогу чітко визначеної правової бази для регулювання впровадження та забезпечення дотримання встановлених норм; 2) наявність численних невідповідностей між національним законодавством і міжнародними стандартами, внаслідок чого виникають колізії; відсутність чіткого

---

¹¹ Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹² Про міжнародні договори України : Закон України від 20.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

¹³ Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 330-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

¹⁴ Про міжнародні договори України : Закон України від 20.06.2004 № 1906-IV. Ст. 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

¹⁵ Triffterer O. Implications of Ratification and Implementation Processes / Kress C., Lattanzi F. (eds.). *The Rome Statute and Domestic Legal Orders*. Baden-Baden : Nomos, 2000. Vol. 1. P. 15.

визначення того, коли міжнародний акт стає частиною національного законодавства, що призводить до помилок у правозастосуванні; статус міжнародних актів, які не потребують згоди парламенту на обов'язковість¹⁶.

Основою для вирішення значної частини цих питань є Конституція України. Як зазначалося раніше, статтею 9 Конституції України встановлено, що міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Іншими словами, процес імплементації цих міжнародних правових стандартів подібний до того, як імплементуються місцеві правові стандарти. Вирішальним і першочерговим заходом у вирішенні вищезазначених питань є створення необхідних передумов для включення міжнародних стандартів у національне законодавство. Зокрема, це передбачає прийняття чітко визначеної законодавчої бази, яка окреслює процес виконання міжнародних угод і відповідні наслідки за їх невиконання. Ці заходи мають узгоджуватися з унікальними характеристиками національної правової системи, історичним контекстом, культурним та економічним розвитком, а також наявним рівнем співпраці між Україною та міжнародним співтовариством. У разі вибору способу реалізації обов'язково слід забезпечити дотримання всіх необхідних умов відповідно до норм національного права, які регулюють ці відносини та запобігають суперечностям між національним і міжнародним правом¹⁷.

Далі проаналізуємо сучасний стан законодавства України в частині імплементації норм міжнародного гуманітарного права, у тому числі щодо воєнних злочинів. Нині Україна є стороною близько 40 міжнародних угод у сфері міжнародного гуманітарного права. Серед них такі міжнародно-правові акти, як: Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року¹⁸ (дата підписання Україною: 24.02.1999 року; дата ратифікації Україною: 18 травня 2005 року; дата набрання чинності для України: 27.12.2005 року); Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 року¹⁹ (дата підписання Україною: 13 січня 1993 року; дата ратифікації Україною: 16.10.1998 року; дата набрання чинності для України: 16 жовтня 1998 року); Конвенція про заборону або обмеження

---

¹⁶ Пилипенко В. П. Проблеми імплементації положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів в законодавство держав-учасниць. *Європейські перспективи*. 2020. № 2. С. 18.

¹⁷ Янишин М. Б. Проблема імплементації норм міжнародного права у національне законодавство України та шляхи її вирішення. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті проф. П. Є. Казанського* : матеріали третьої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2–3 листоп. 2012 р.). НУ «ОЮА». Одеса. С. 87.

¹⁸ Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text

¹⁹ Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_182

застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибіркову дію від 10 жовтня 1980 року²⁰ (дата підписання Україною: 10 квітня 1981 року; дата набрання чинності для України: 23 червня 1982 року) та п'ять Протоколів до неї тощо.

30 квітня 2020 року Україна приєдналась до Другого протоколу Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року²¹, відповідно до якого культурні цінності особливо великого значення можуть бути поміщені під посилену охорону. Протокол застосовується як до міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів.

Важливо також зважати на те, що через Закон України «Про правонаступництво України»²² нині чинними для України залишаються і ті міжнародні договори у сфері міжнародного гуманітарного права, які були підписані та ратифіковані свого часу УРСР/СРСР. У цьому Законі немає детальних або незвичних положень щодо правового підходу до основних питань правонаступництва держави. У ньому містяться дві статті стосовно правонаступництва держави щодо міжнародних договорів. Стаття 6 встановлює, що «Україна підтверджує свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України». Стаття 7 визначає, що Україна є правонаступницею прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки. Щодо норм міжнародного гуманітарного права, то, видається, не було жодних заяв про те, що певні положення будь-якого міжнародного договору у сфері міжнародного гуманітарного права суперечать Конституції України або загрожують інтересам республіки. Отже, міжнародні угоди, підписані та ратифіковані, коли Україна була частиною СРСР, залишаються чинними в Україні і нині.

Законодавство України у сфері імплементації норм міжнародного гуманітарного права становлять такі законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, як: Кримінальний кодекс України (надалі – КК України)²³, Кодекс цивільного захисту України²⁴, закони України «Про оборону

---

²⁰ Додатковий протокол до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибіркову дію, від 13.10.1995. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/995_894

²¹ Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року від 26.03.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text

²² Про правонаступництво України : Закон України від 12.09.1991 № 1543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>

²³ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. № 2341-ІІІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

²⁴ Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Україні»²⁵, «Про Збройні Сили України»²⁶, «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України»²⁷, «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України»²⁸, «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні»²⁹, «Про Товариство Червоного Хреста України»³⁰, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації третього Додаткового протоколу)»³¹, «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»³², «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»³³ та ін.

Порівнюючи об'єктивні аспекти складу «воєнних злочинів» у Статуті Міжнародного кримінального суду та складу злочинів у КК України, стає очевидним, що в Кодексі немає окремої категорії «воєнні злочини», як у зазначеній ст. 8 Статуту МКС. У КК України словосполучення «воєнні злочини» використовується лише для позначення ширшого поняття злочинів, викладеного у розділі XIX Особливої частини КК України³⁴. Однак важливо пояснити, що відсутність конкретного положення щодо «воєнних злочинів» не означає невідповідності національного законодавства Статуту МКС у цьому аспекті. Відповідно до Посібника з ратифікації та впровадження Статуту для держав не є обов'язковим включати ті самі злочини у свої національні закони. Держави мають повноваження висувати юридичні звинувачення проти злочинців,

---

²⁵ Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

²⁶ Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

²⁷ Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>

²⁸ Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

²⁹ Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 08.07.1999 № 862-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-14#Text>

³⁰ Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від 28.11.2002 № 330-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text>

³¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації третього Додаткового протоколу) : Закон України від 06.06.2019 № 2740-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-19#Text>

³² Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

³³ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

³⁴ Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, переробл. та доп. / за заг. ред. В. В. Сташиса та В. Я. Тація. Харків : Одісея, 2007. 1183 с.

використовуючи елементи загального кримінального правопорушення, якщо елементи є досить значними, щоб відповідати необхідним критеріям.

Дослідження КК України та Статуту показує, що окремі протиправні дії, які кваліфікуються як воєнні злочини за ст. 8 Статуту МКС, повністю та аналогічно описані в положеннях КК України. Різноманітні грубі порушення міжнародного гуманітарного права підпадають під широку класифікацію злочинів, таких як вбивство, нанесення тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі тощо. Тим не менш загальні кримінальні злочини не охоплюють усіх серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Крім того, коли серйозні порушення міжнародного гуманітарного права розглядаються як звичайні кримінальні злочини, значення цих порушень як злочинів, що зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства, не враховується. Використання цих структур пов'язане з подальшими юридичними наслідками, які не відповідають поняттю міжнародних злочинів, зокрема застосування терміну давності, відсутність універсальної юрисдикції та деякі інші. Відсутність прямого визнання кримінального характеру порушень міжнародного гуманітарного права у національному кримінальному законодавстві може сприяти створенню у суспільстві відчуття безкарності.

Деякі склади злочинів, зокрема, викладені у ст. ст. 433, 434, 435, 438, 439, 441, 444, 445 КК України і зафіксовані в розділі XIX, інші – у XX розділі, подібні за формою викладу і змістом до закріплених у ст. 8 Статуту МКС через їх «гуманітарний» характер³⁵. Зобов'язання України у сфері міжнародного гуманітарного права з криміналізації деяких діянь знайшли відображення у ст.ст. 432–435, 436–442, 445, 447 КК України³⁶.

Проте наявність цих статей у Кримінальному кодексі України ще не є достатньою умовою для тверджень про відповідність Кодексу як Статуту МКС у частині воєнних злочинів, так і «праву Женеви», яке в основній своїй частині знайшло відображення у нормах Статуту, чи будь-яким іншим міжнародним нормам такого характеру.

Так, передбачені ст. ст. 5–8 Римського статуту склади злочинів знайшли відображення у КК України, зокрема у Розділі XX його Особливої частини «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Це, зокрема, ст. 442 «Геноцид», ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни», ст. 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни». Не вдаючись до детального аналізу цих статей, відзначимо, що ст. 442 КК України, яка криміналізує злочин геноциду, напевно, найбільше відповідає вимогам міжнародного права. Стаття 438 «Порушення законів та звичаїв війни» є дуже загальною і не містить повного конкретного переліку таких порушень (воєнних злочинів), а

---

³⁵ Військові злочини : коментар законодавства / М. І. Хавронюк, С. І. Дячук, М. І. Мельник ; відпов. ред.: М. Д. Дрига, В. І. Кравченко. Київ : А.С.К., 2003. С. 98.

³⁶ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ст. 437, що криміналізує злочин агресії, стосується лише однієї форми цього злочину (агресивної війни) і не відповідає сучасним уявленням про агресію як про «leadership crime», «елітарний злочин», тобто злочин, за який можна притягнути до відповідальності лише осіб, які здатні фактично здійснювати контроль або керівництво над політичними чи війсьними діями держави³⁷. Щодо злочинів проти людяності (ст. 7 Римського статуту), то ця категорія злочинів взагалі ще не знайшла відображення в КК України.

Стаття 438 КК України криміналізує певні склади воєнних злочинів в Україні, встановлюючи кримінальну відповідальність за законодавством України за порушення міжнародного гуманітарного права. Вона містить як склади окремих злочинів, так і два бланкетні відсилання. У цій статті прямо перелічені такі окремі склади злочинів: «жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням», «вигнання цивільного населення для примусових робіт», «розграбування національних цінностей на окупованій території» та «умисне вбивство». Крім того, ст. 438 містить два бланкетні відсилання до «застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом» та «інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

Формулювання ст. 438 КК України чітко не визначає її обсяг і зміст. Зокрема, бланкетні відсилання до «застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом» та «інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» прямо не встановлюють конкретні заборонені діяння та відповідні елементи складу цих злочинів.

Аналіз положень ст. 438 КК України з урахуванням характеру та змісту положень міжнародного гуманітарного права дає підставу для такого тлумачення обсягу та змісту ст. 43 КК України.

Сфера дії ст. 438 КК України передбачає кримінальну відповідальність лише за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, які є воєнними злочинами, а не за всі порушення міжнародного гуманітарного права. Обмеження сфери дії ст. 438 воєнними злочинами: (1) відповідає сутності положень міжнародного гуманітарного права, оскільки лише найсерйозніші його порушення, тобто воєнні злочини, тягнуть за собою кримінальну відповідальність. Натомість більшість інших положень міжнародного гуманітарного права мають технічний характер та їх порушення не тягне за собою кримінальної відповідальності; та (2) забезпечує доступність і передбачуваність закону відповідно до ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідної практики Європейського суду з прав людини, які безпосередньо застосовуються у національній правовій системі України.

---

³⁷ Najdin N. The Leadership Clause in the Crime of Aggression and Its Customary International Law Status. URL: <https://www.justsecurity.org/80696/the-leadership-clause-in-the-crime-of-aggression-and-its-customary-international-law-status>

Зміст статті 438 КК України встановлює кримінальну відповідальність за наявні воєнні злочини, вже встановлені та визначені у статутах Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду, зокрема, у ст. 2 та 3 Статуту Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та у ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду. У відповідних договорах міжнародного гуманітарного права, зазначених у ст. 438, не визначаються елементи (*actus reus* і *mens rea*) складу воєнних злочинів. Класифікація воєнних злочинів та визначення елементів їхнього складу були розроблені на основі статутів та практики міжнародних кримінальних трибуналів, зокрема Міжнародного кримінального суду і Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії. Саме останній відіграв важливу роль в ідентифікації та визначенні наявних воєнних злочинів і вважається, що ці визначення є відображенням міжнародного звичаєвого права. Хоча ст. 8 Статуту МКС не повністю відображає звичаєве право, вона є першим положенням міжнародного права, що містить вичерпний і зведений перелік воєнних злочинів. Її доповнюють Елементи злочинів Римського статуту МКС, які містять визначення кожного воєнного злочину. Правова база та практика Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду можуть допомогти суддям у визначенні діянь, які є воєнними злочинами, та елементів їхнього складу³⁸.

З урахуванням того, що Україна дотримується дуалістичного підходу, за яким прийняті або ратифіковані міжнародні договори стають частиною національної правової системи без необхідності імплементації їх за допомогою окремих національних законів, можна навести чотири ключові аргументи на підтвердження висновку, що статuti та прецедентне право Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду можна розглядати джерелом тлумачення ст. 438, а саме:

1. Статuti Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду можна розглядати як джерело тлумачення статті 438, оскільки вони лише розкрили й уточнили наявні формулювання воєнних злочинів, які криміналізовано статтею 438 шляхом бланкетних відсилань до положень міжнародного гуманітарного права та міжнародних договорів.

2. Застосування ст. 438 КК України відповідно до практики Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду має велике значення для забезпечення дотримання норм Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних

---

³⁸ Верховний Суд України. Настільна книга судді : матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини. С. 53. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1687510022%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B4%D1%96.pdf>

свобод у разі здійснення кримінальних проваджень у справах про воєнні злочини. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод безпосередньо застосовується у національній правовій системі України.

3. До міжнародних договорів, зазначених у ст. 438 КК України, також можна віднести Конвенцію ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності та Європейську конвенцію про незастосування строку давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів. Ці конвенції, ратифіковані Україною, містять класифікацію воєнних злочинів, що віддзеркалює положення Статуту Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії³⁹.

4. Статут Міжнародного кримінального суду та Елементи злочинів можна вважати такими, що мають безпосереднє значення для застосування статті 438 КК України через визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду відповідно до ст. 12(3) Статуту МКС.

Серед підзаконних нормативно-правових актів особливо треба відзначити Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні» від 26 квітня 2017 року № 329⁴⁰, яка є дорадчим органом, що діє при Кабінеті Міністрів України, у сфері сприяння забезпеченню реалізації міжнародно-правових зобов'язань України у галузі міжнародного гуманітарного права.

До основних обов'язків Міжвідомчої комісії входять: формування рекомендацій щодо прийняття та застосування норм міжнародного гуманітарного права в Україні; сприяння здійсненню заходів щодо виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері міжнародного гуманітарного права; сприяння координації між органами виконавчої влади щодо застосування та виконання норм міжнародного гуманітарного права в Україні. Збір та моніторинг інформації про дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні та випадки їх порушень, а також сприяння розробленому механізму належного фіксування таких порушень, надання пропозицій щодо вжиття заходів реагування на них, проведення аналізу ефективності усунення виявлених порушень; забезпечення взаємодії органів державної влади з питань дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні, визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права; поширення норм міжнародного гуманітарного права та обов'язковість їх дотримання (п. 3 Положення про Міжвідомчу комісію з питань застосування та імплементації норм

---

³⁹ Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації : монографія. Київ : Істина, 2005. С. 65.

⁴⁰ Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2017-%D0%BF>

міжнародного гуманітарного права в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 року № 329).

Міжвідомча комісія відповідно до покладених на неї завдань «... вивчає та аналізує законодавство України на предмет його відповідності положенням міжнародних договорів з питань міжнародного гуманітарного права, учасницею яких є Україна, та готує пропозиції щодо усунення розбіжностей; бере участь у розгляді, проведенні аналізу та розробленні проєктів нормативно-правових актів з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права, вносить пропозиції щодо їх удосконалення, проводить експертні оцінки, утворює з цією метою підкомісії, робочі групи; бере участь у проведенні наукових досліджень та наданні експертних оцінок щодо відповідності нормативно-правових актів нормам міжнародного гуманітарного права»⁴¹ та ін.

Велике значення у контексті імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство має Наказ Міністра оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України» від 23 березня 2017 р. № 164⁴², в якому містяться основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права; окреслені заборонені методи і засоби ведення воєнних дій; особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права у неміжнародних (внутрішніх) збройних конфліктах (збройних конфліктах неміжнародного характеру) та норм права щодо прав людини, що застосовуються у ситуаціях порушення внутрішнього порядку і виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як заворушення, окремі й спорадичні акти насильства та ін.⁴³

Зазначимо, що Наказ Міністра оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України» № 164 є основним правовим актом, який зобов'язує українських військовослужбовців застосовувати норми міжнародного гуманітарного права.

Україна також зобов'язується дотримуватися звичаєвого міжнародного гуманітарного права та приймати законодавство, яке відповідає цим вимогам.

Далі коротко проаналізуємо коло суб'єктів імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні.

---

⁴¹ Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2017-%D0%BF>

⁴² Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України : Наказ Міністра оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>

⁴³ Пилипенко В. П. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру в контексті воєнних злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 317–324.

Основна відповідальність за застосування та дотримання норм і принципів міжнародного гуманітарного права в Україні покладається на Збройні сили України, зокрема Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних сил України.

У структурі Офісу Генерального прокурора функціонує Департамент нагляду за злочинами, вчиненими в умовах збройного конфлікту. Діяльність цього Департаменту є вкрай важливою для збирання доказів вчинення воєнних злочинів на тимчасово окупованих територіях України і передачі їх до Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду⁴⁴.

За даними Генеральної прокуратури, станом на жовтень 2023 року в Україні триває розслідування щодо майже 110 тисяч злочинів, пов'язаних зі збройною агресією РФ та вчинених в умовах збройного конфлікту. До 2020 року завершено розслідування та спрямовано до суду більше 6,5 тисячі кримінальних проваджень. Станом на 20 жовтня 2023 року Офіс Генерального прокурора України повідомив про задокументовані злочини, вчинені в період широкомасштабної агресії російської федерації проти України, з них: понад 110 тисяч – воєнні злочини, 16 281 – злочини проти національної безпеки України. Крім того, за офіційними даними ювенальних прокурорів, 1644 дітини постраждали внаслідок агресії РФ, з них: 508 дітей загинули, 1136 дітей зазнали поранень⁴⁵.

Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб також відіграє важливу роль у питаннях розробки законодавства України у сфері захисту внутрішньо переміщених осіб, розробки законодавства про перехідне правосуддя тощо⁴⁶.

Товариство Червоного Хреста України займається поширенням знань з міжнародного гуманітарного права серед населення України, а також наданням у цьому допомоги державним і місцевим органам влади. Воно також бере активну участь у наданні гуманітарної допомоги⁴⁷.

Парламент відіграє провідну роль у процесі імплементації норм міжнародного гуманітарного права на внутрішньодержавному рівні та забезпеченні їх дотримання. Основними напрямками діяльності парламенту України в цьому контексті треба назвати такі:

1. Забезпечення участі України в усіх міжнародних договорах з міжнародного гуманітарного права. Так, Верховна Рада України може звернути увагу Уряду на міжнародні договори з міжнародного гуманітарного права, до яких держава ще не приєдналася.

---

⁴⁴ Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56.

⁴⁵ Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 21 жовтня 2023 р. / Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

⁴⁶ Ляшко О. О. Правова політика держави щодо тимчасово окупованих територій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 528–532. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/144.pdf

⁴⁷ Про Товариство Червоного Хреста України / Офіц. вебсайт Товариства Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/about-urcs/mission/>

2. Велике значення у процесі імплементації норм міжнародного гуманітарного права і міжнародного кримінального права має також розробка і схвалення відповідного законодавства на національному рівні⁴⁸. Законотворча діяльність, яка включає насамперед підготовку і схвалення законопроектів у контексті ратифікації, приєднання до міжнародно-правових актів у сфері міжнародного гуманітарного права, а також законопроектів, предметом яких є важливі питання впровадження норм міжнародного гуманітарного права до національного законодавства, зокрема щодо правового статусу внутрішньо переміщених осіб, правового режиму окупованих територій, узгодження кримінального та кримінального процесуального законодавства з нормами міжнародного гуманітарного права в аспекті, наприклад, визначення воєнних злочинів тощо. Крім того, деякі міжнародні договори з міжнародного гуманітарного права вимагають розробити законодавство, що забороняє використання або розроблення певних видів зброї. Загалом національне законодавство має відповідати нормам міжнародного гуманітарного права, що забороняють позбавляти цивільне населення предметів першої необхідності та зобов'язують дозволяти і полегшувати швидкий та безперешкодний доступ до гуманітарної допомоги.

3. Забезпечення належного застосування відповідного національного законодавства. Створення суворого контролю за дотриманням, наприклад, законодавства про захист відмітних емблем, зокрема Червоного Хреста.

4. Поширення знань з міжнародного гуманітарного права. Держава-учасниця відповідальна за забезпечення навчання її збройних сил вимог міжнародного гуманітарного права, а парламент, своєю чергою, може контролювати ефективність такого навчання.

5. Підтримка Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права.

6. Розуміння діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста і Товариства Червоного Хреста України. Народним депутатам необхідно знати й розуміти мандат і принципи діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста і Товариства Червоного Хреста, щоб підтримувати постійний діалог з ними та сприяти здійсненню їхньої неупередженої гуманітарної місії для добробуту населення, що постраждало внаслідок збройного конфлікту або інших ситуацій насилля⁴⁹.

Контроль за дотриманням міжнародного гуманітарного права покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Цей механізм покликаний забезпечити постійний парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також

---

⁴⁸ Репецький В. М. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права у внутрішнє право України. *Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України* / за ред. В. Н. Денисова. Київ : Юстиніан, 2006. С. 105.

⁴⁹ МКЧХ. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. 2018. С. 27. URL: https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2018/02/MGPOctoberBook_web.pdf

дотриманням прав на кожній території України та під її юрисдикцією. Секретаріат Уповноваженого відповідає за активну роботу із захисту прав внутрішньо переміщених осіб та забезпечення дотримання стандартів та умов утримання осіб, які утримуються у зв'язку з конфліктом. Уповноважений докладає зусиль для встановлення ефективних методів притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах і злочинах проти людяності.

Налагоджено сталий діалог між Міжнародним Комітетом Червоного Хреста і Верховною Радою України в контексті імплементації норм міжнародного гуманітарного права, звільнення громадян, які утримуються на тимчасово окупованих територіях, вдосконалення законодавства з питань осіб, зниклих безвісти, та інших питань⁵⁰.

Важливим заходом є посилення парламентського контролю за дотриманням Україною ратифікованих міжнародних договорів, а також забезпечення виконання відповідними державними органами свого обов'язку щодо публікації текстів чинних міжнародних договорів в офіційних виданнях.

Насамкінець важливо зазначити, що, власне, від злагодженої співпраці всіх гілок державної влади залежить процес належної, всебічної і своєчасної імплементації норм міжнародного гуманітарного права, у тому числі про воєнні злочини, до національного законодавства і практики.

Розглядаючи питання імплементації, варто також надати деякі коментарі стосовно ситуації, яка склалась навколо ратифікації Римського статуту МКС.

Насамперед доцільно зазначити, що проблема щодо ратифікації Римського статуту МКС не є новою для України. Вона виникла ще в 2000–2001 роках. Нагадаємо, що наша держава брала активну участь у розробці проекту та прийнятті Римського статуту, зокрема українська делегація була учасником Дипломатичної конференції 15 червня – 17 липня 1998 року у Римі, на якій було прийнято Римський статут⁵¹, який був підписаний Україною 20 січня 2000 року, причому якихось застережень з боку України щодо тексту Статуту на момент підписання не виникало. Отже, очікувалось, що процес ратифікації не викликатиме непорозумінь.

Однак Римський статут не був ратифікований у зв'язку з прийняттям Висновку Конституційного Суду України від 11 липня 2001 року № 3-в/2001⁵². Так, на підставі ст. 151 Конституції України Президент

---

⁵⁰ Україна високо цінує зусилля Міжнародного Комітету Червоного Хреста, – Дмитро Разумков. *Пресслужба Апарату Верховної Ради України*, 02.11.2020. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Тор-новуна/198976.html>

⁵¹ Грищенко К. І. Міжнародний кримінальний суд – універсальний механізм міжнародного карного правосуддя. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 4. С. 12–17.

⁵² Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01>

України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати Висновок про відповідність Статуту Конституції України, зокрема з питань:

екстрадиції громадян та позбавлення імунітету посадових осіб у конституційному поданні Президента України;

що Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції (абзац десятий преамбули та ст. 1 Статуту);

визнання державо-учасницею Статуту юрисдикції Міжнародного кримінального суду та здійснення ним функцій і повноважень на території будь-якої держави (ст. 4, п. 1 ст. 12);

уповноваження Асамблеї держав-учасниць визначати Елементи злочинів та вносити до них поправки (п. 1 ст. 9);

правил судочинства (підпункт «а» п. 1 ст. 21, ст. 51);

визначення покарань (положення ст. 23, 77);

фактичного поширення на громадян України дії законів іншої держави під час відбування покарання, що позбавляє їх прав, гарантованих Конституцією України (підпункт «а» п.1 ст. 103);

покладення на прокурора, вибраного членами Асамблеї держав-учасниць, повноважень щодо доведення вини обвинуваченого (п. 4 ст. 42, п. 2 ст. 66 Статуту).

11 липня 2001 року Конституційним Судом України було прийнято Висновок щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Висновок від 11 липня 2001 року. № 36/2001, справа 1–35/2001)⁵³, відповідно до якого останній визнаний таким, що не відповідає Конституції України в частині його положень, за якими «Міжнародний кримінальний суд... доповнює національні органи кримінальної юстиції».

У мотивувальній частині Висновку Конституційний Суд України наголосив на тому, що згідно з Конституцією України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (ч. 1 ст. 124), до яких належать Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції (ч. 3 ст. 124), а також вказав, зокрема, на конституційно встановлену заборону делегування функцій судів, привласнення їх іншими органами чи посадовими особами (ч. 1 ст. 124), створення надзвичайних та особливих судів (ч. 5 ст. 125).

Конституційний Суд України також звернув увагу на відмінність Міжнародного кримінального суду, який доповнює систему національної юрисдикції, від міжнародних судових органів, зокрема Європейського суду з прав людини, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини та громадянина і до яких громадяни мають право

---

⁵³ Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01#Text>

звертатися відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України після використання всіх національних засобів правового захисту.

Визнавши абзац десятий преамбули та ст. 1 Статуту таким, що не відповідає частинам першій, третій ст. 124 Конституції України, Конституційний Суд України одночасно дійшов висновку про конституційність наведених вище статей Статуту, в яких конкретизується «доповнюючий національну систему правосуддя» характер Міжнародного кримінального суду, що, зокрема, на думку окремих суддів, навряд чи можна назвати логічним з огляду на те, що всі ці положення у сукупності розкривають правовий статус цього органу⁵⁴.

Одним із зазначених у конституційному поданні було питання щодо можливості притягнення до відповідальності за вчинення злочинів, передбачених Статутом, посадових осіб держави, яким, згідно з Конституцією України, гарантується недоторканність.

Надаючи висновок з цього питання, Конституційний Суд України виходив з того, що, відповідно до ст. 18 Конституції України, зовнішньополітична діяльність ґрунтується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права, одним з яких є принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, який виник у формі міжнародно-правового звичаю « *Pacta sunt servanda* » ще на ранніх стадіях розвитку державності, а нині дістав відображення у численних міжнародних договорах.

Конституційний Суд України зазначив, зокрема, що «встановлення відповідальності за вчинення більшості злочинів, передбачених Римським статутом, є міжнародно-правовим зобов'язанням України відповідно до багатьох міжнародно-правових документів, які набули чинності для нашої держави (багато з них задовго до набрання чинності Конституцією України). Це, зокрема: Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року; Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року; Конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту від 14 травня 1954 року; Міжнародна конвенція про попередження злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 10 грудня 1984 року»⁵⁵.

Відповідно до Висновку Конституційного Суду України положення Конституції України щодо недоторканності окремих посадових осіб

---

⁵⁴ Окрема думка суддів Конституційного Суду України Івашенка В. І. та Селівона М. Ф. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду / справа про Римський статут. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. № 4. С. 45–48.

⁵⁵ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. 1984 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085

стосуються лише національної юрисдикції і не можуть бути перешкодою для здійснення юрисдикції Міжнародним кримінальним судом стосовно тих з них, які вчинили злочини, передбачені Статутом.

Узагальнюючи сказане, можна констатувати, що встановлений Конституцією України для окремих посадових осіб імунітет не є абсолютним. У кожному випадку Конституція України⁵⁶ передбачає спеціальні умови притягнення таких посадових осіб до відповідальності у разі наявності відповідних підстав.

Згідно із Висновком Конституційного Суду України, що аналізується, «недоторканність певної категорії посадових осіб – це не їх привілеї; вона пов'язана з виконанням ними важливих державних функцій, а тому відповідно до Конституції України і міжнародно-правових зобов'язань України не може розглядатися як гарантія їх безкарності» (п. 5 Висновку).

Крім того, відповідно до ст. 17 Римського статуту Міжнародний кримінальний суд здійснює юрисдикцію лише у випадках, коли держава, під юрисдикцією якої перебуває злочинець, не бажає або не здатна належно вести слідство або порушити кримінальне переслідування. За діяння національної юрисдикції щодо осіб, винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, Міжнародний кримінальний суд, згідно з покладеним в основу Статуту принципом компліментарності, не здійснюватиме власної юрисдикції (ст. 20 Римського статуту).

Тут доцільно враховувати, що у багатьох випадках під час ратифікації державами Статуту виникали проблеми щодо відповідності положень Статуту про передачу державою-учасницею громадян до суду (п. 1 ст. 89 Статуту) нормам національних конституцій, які забороняють екстрадицію громадян.

Водночас треба підкреслити, що Римський статут МКС проводить розмежування понять «передача» та «видача». Так, відповідно до ст. 102 Статуту «передача» означає доставку особи державою до суду у відповідності до Статуту, а «видача» – доставку особи однією державою до іншої відповідно до положень міжнародного договору, конвенції або національного законодавства⁵⁷. На відмінності цих категорій наголосив і Конституційний Суд України під час розгляду питання щодо узгодженості вказаної норми Статуту з ч. 2 ст. 25 Конституції України, відповідно до якої громадянин України «не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі». Такої ж думки дотримуються вітчизняні вчені, які вказують на відсутність у Конституції, інших актах законодавства України заборони передачі її громадян повноважному міжнародному судовому органу у зв'язку з можливим вчиненням ними передбачених міжнародними конвенціями злочинів.

---

⁵⁶ Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵⁷ Вихрист С. До визначення екстрадиції. *Український часопис міжнародного права*. 2001. № 1. С. 58.

Наголосивши на тому, що така заборона стосується лише національної, а не міжнародної юрисдикції, Конституційний Суд України зазначив, що «конституційні положення щодо заборони видачі громадян України (навіть за умови широкого тлумачення поняття «видача») не можна розглядати окремо від міжнародно-правових зобов'язань України». Зокрема, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року, стороною якої є Україна, передбачає можливість такої передачі громадян відповідному міжнародному суду. Такими, що не суперечать Конституції України, було визнано і положення Статуту, відповідно до яких:

Міжнародний кримінальний суд, крім Статуту, застосовує Елементи злочинів⁵⁸ та свої Правила процедури і доказування⁵⁹ (підпункт «а» п.1 ст. 21 Статуту);

Елементи злочинів допомагають Суду в тлумаченні і застосуванні його ст.ст. 6, 7 та 8 і «приймаються більшістю в дві третини голосів членів Асамблеї держав-учасниць» (п. 1 ст. 9 Статуту);

«особа, визнана Міжнародним кримінальним судом винною, може бути покарана тільки відповідно до його положень» (ст. 23 Статуту);

визначаються види покарань особам, визнаним винними у вчиненні злочинів (ст. 77 Статуту).

У мотивувальній частині Висновку Конституційний Суд України посилався на частину першу ст. 9 Конституції України, згідно з якою «міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Згода на обов'язковість міжнародного договору (його ратифікація) здійснюється Верховною Радою України у формі закону, який за своєю правовою природою не відрізняється від інших законів України»⁶⁰. Отже, «приєднання України до Статуту не суперечитиме вимогам ст. 75 та пп. 14, 22 частини першої ст. 92 Конституції України, відповідно до яких Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні винятково законами визначає зокрема судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організацію і діяльність прокуратури, органів досудового слідства, органів і установ виконання покарань, діяння, які є злочинами, та відповідальність за них».

Аналізований Висновок Конституційного Суду, як слушно констатується в юридичній літературі, викликав неоднокову реакцію в юридичній доктрині. Ми приєднуємось до тих вітчизняних учених, які

---

⁵⁸ ICC. Elements of Crimes URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>

⁵⁹ ICC. Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf>

⁶⁰ Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 р. № 9-рп/2000 у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Європейської Хартії про мови», 1992 р. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 3. С. 5–9.

вважають, що визнання Конституційним Судом України Міжнародного кримінального суду наднаціональною інституцією заблокувало процес приєднання України до цієї важливої міжнародної системи захисту прав людини від державного свавілля⁶¹.

Як зазначає О. В. Харитонова, висновок про «наднаціональний» характер Міжнародного кримінального суду викликаний не зовсім правильним тлумаченням принципу компліментарності (додатковості), закладеному у Римській статуті, що становить доволі «гнучкий» документ, який дає підстави шукати не суперечності, а шляхи зближення між національними законодавствами та Статутом. Більше того, адекватне відображення у національному законодавстві та правозастосуванні міжнародно-правових норм та принципів уможливить виключити втручання МКС, який виступає гарантом їх дотримання⁶².

На думку деяких вітчизняних юристів-міжнародників (таких як М. М. Гнатівський, А. О. Кориневич, О. Б. Кучер та ін.), Конституційний Суд, загалом правильно розглянувши інші аспекти відповідності Римського статуту Конституції України, помилково витлумачив принцип компліментарності, що призвело до надання висновку зазначеного вище змісту⁶³. Цей хибний підхід частково пояснюється тим, що висновок у справі про Римський статут було надано Конституційним Судом у період, коли не існувало жодної практики застосування принципу компліментарності (власне, Міжнародний кримінальний суд почав функціонувати лише у 2003 році) та його тлумачень Асамблеєю держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Останні повинні братися до уваги під час тлумачення положень Римського статуту відповідно до п.п. 2 та 3 ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року⁶⁴, що є частиною національного законодавства України, як наступна практика застосування договору та угода, досягнута щодо договору державами, які беруть у ньому участь.

Як зазначають М. М. Гнатівський, А. О. Кориневич, О. Б. Кучер, «принцип компліментарності, закріплений у Римському статуті, як такий не є новим у міжнародному праві. Його метою є вирішення питання про співвідношення міжнародної та національної кримінальної юрисдикції щодо найтяжчих злочинів проти міжнародного права. Характер цих злочинів, що посягають на найважливіші цінності міжнародного співтовариства загалом, зумовлює обов'язок усіх держав забезпечити їхнє переслідування на національному рівні, співробітничати між собою та зі спеціалізованими

---

⁶¹ Харитонова О. Римський статут і Міжнародний кримінальний суд в контексті сучасних світових та українських кримінально-правових наукових тенденцій. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 123.

⁶² Там само.

⁶³ Гнатівський М., Кориневич А., Кучер О. Міжнародний кримінальний суд: ефективність функціонування та переваги для України. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 102.

⁶⁴ Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

міжнародними судовими установами». Такі зобов'язання передбачені як договірним міжнародним правом, так і загальним звичаєвим міжнародним правом, що поширюється на всі держави світу без винятку, незалежно від їхньої участі у тому чи тому конкретному міжнародному договорі. Відповідні норми належать до числа *jus cogens* (імперативних норм загального міжнародного права), а обов'язки, що з них випливають, мають характер *erga omnes* (тобто не перед конкретними державами, а перед усім міжнародним співтовариством загалом)⁶⁵. Таким чином, видається докорінно неправильно тлумачити принцип компліментарності таким, що порушує суверенітет держави. Навпаки, його основною метою є забезпечення повної поваги до суверенітету держави та зокрема її судової влади. Однак суверенітет держави згідно з міжнародним правом не є абсолютним, а його обсяг у кожному конкретному випадку залежить від дотримання державою її міжнародно-правових зобов'язань у відповідній сфері.

На переконання деяких науковців, у випадку Римського статуту йдеться про зобов'язання усіх без винятку держав світу «боротися з найтяжчими злочинами проти міжнародного права, що порушують його основоположні імперативні норми та посягають на цінності, спільні для всього міжнародного співтовариства. Виходячи з максимально поважного ставлення до суверенітету держав, а також з того, що основна відповідальність у справі забезпечення міжнародного правопорядку має покладатися саме на держави, абзац десятий преамбули Римського статуту наголошує, що Міжнародний кримінальний суд не замінює собою національні судові системи», а лише доповнює їх. Відповідно, принцип компліментарності спрямований на встановлення тонкого балансу між суверенітетом держав і незалежністю міжнародної судової установи та визначає ситуації, коли держава з об'єктивних чи суб'єктивних причин не виконує свої міжнародно-правові зобов'язання із судового переслідування винних у найтяжчих злочинах проти міжнародного права, і, внаслідок цього, випадки, коли Міжнародний кримінальний суд може взяти до свого провадження ту чи ту конкретну справу⁶⁶.

Питання визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду з новою силою оприявилось після ратифікації Україною 16 вересня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого боку⁶⁷.

Так, відповідно до ст. 8 Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати й імплементувати до національного

---

⁶⁵ Гнатівський М., Кориневич А., Кучер О. Міжнародний кримінальний суд: ефективність функціонування та переваги для України. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 103.

⁶⁶ Там само. С. 110.

⁶⁷ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

законодавства Римський статут Міжнародного кримінального суду, а також пов'язані з ним документи. ЄС визнає важливість Міжнародного кримінального суду як гарантії дотримання прав та свобод людини, що підтверджується таким фактом: усі держави-члени ЄС визнали юрисдикцію цього суду і ратифікували Римський Договір.

Для виконання зобов'язань за міжнародним правом 02.06.2016 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»⁶⁸, відповідно до якого ст. 124 Конституції було доповнено ч. 6: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду». Згідно з висновком Венеційської комісії від 26 жовтня 2015 року (висновок стосувався проєкту цього Закону), таке формулювання статті Конституції отримало позитивний відгук. Однак з незрозумілих та юридично необґрунтованих причин це положення набрало чинності лише через три роки з дня опублікування закону, тобто з 30 червня 2019 року.

Конституційний Суд України 25 січня 2016 року сформулював висновок, що таке положення відповідає Конституції України⁶⁹. Проте видається, що аналіз українського законодавства та положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду дає підставу резюмувати, що таке рішення має суто політичний характер.

Однією з причин встановлення трирічного строку для набрання чинності зазначеним положенням, як вважають деякі фахівці, є необхідність гармонізації національного кримінального законодавства з вимогами Міжнародного кримінального суду. Таке твердження вважаємо юридично необґрунтованим, з огляду на положення Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» № 1393-р від 23 листопада 2015 року⁷⁰, відповідно до якого розроблення законопроєкту щодо внесення змін до КК України з метою гармонізації його з нормами міжнародного гуманітарного права (зокрема, щодо визначення воєнних злочинів) мало бути завершено не пізніше IV кварталу 2016 року.

Розслідування виявило недоліки в законі, зокрема щодо визначення воєнних злочинів. Правозахисні організації постійно наголошують на невідповідності глави XX КК України «Злочини проти миру, безпеки людини та міжнародного правопорядку» стандартам міжнародного гуманітарного права та Римського статуту Міжнародного кримінального суду. У цьому розділі відсутні положення про притягнення осіб до відповідальності за злочини проти людяності, а положення щодо агресії,

---

⁶⁸ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1401-19#Text>

⁶⁹ Конституційний Суд України ухвалив висновок у справі стосовно правосуддя. 22 січня 2016 року. URL: www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/299427

⁷⁰ Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248740679>

воєнних злочинів і геноциду не повністю відповідають стандартам сучасного міжнародного кримінального права. Це негативно впливає на ефективність розслідування злочинів проти учасників Євромайдану (2013–2014 роки), а також подій, що відбулися в Криму та на Донбасі (2014–2016 роки). Актуальність вирішення цього питання підкреслила Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції № 2112 (2016) «Гуманітарні проблеми щодо людей, полонених під час війни в Україні». У цій резолюції Парламентська Асамблея закликає українську владу привести своє національне законодавство, включаючи Кримінальний кодекс і Кримінальний процесуальний кодекс, у відповідність до принципів міжнародного кримінального права. Зокрема, вони покликані включити положення про правовий статус захоплених осіб та криміналізацію тортур як тяжкого злочину⁷¹.

Хоча Верховна Рада України офіційно не затвердила Римський статут, нині Україна визнає повноваження Міжнародного кримінального суду щодо розслідування актів геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, які сталися в Україні під час конфлікту. Це визнання ґрунтується на двох офіційних заявах Уряду України до Міжнародного кримінального суду.

17 квітня 2014 року Уряд України запропонував Міжнародному кримінальному суду провести розслідування ймовірних порушень, які сталися на Майдані в період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року⁷².

8 вересня 2015 року Уряд України подав другий запит до Міжнародного кримінального суду про визнання юрисдикції суду з метою судового переслідування та притягнення до відповідальності злочинців і їх співучасників, що порушили норми міжнародного гуманітарного права на території України в період з 20 лютого 2014 року до теперішнього моменту⁷³.

У результаті подання зазначених вище заяв та їх обов'язковості щодо юрисдикції Україна має подвійні зобов'язання у плані співпраці з МКС. Стосовно імплементації Римського статуту основні зобов'язання України стосуються принципів співробітництва та компліментарності, що передбачає: «зобов'язання співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом відповідно до ч. 9 Римського статуту та приймати відповідні законодавчі

---

⁷¹ Гуманітарні занепокоєння щодо людей, захоплених під час війни в Україні : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2112 (2016). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2264_rez_2112.htm

⁷² Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>

⁷³ Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян : Постанова Верховної Ради України. URL: www.icc-cpi.int/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf

акти про співпрацю; принцип компліментарності, який встановлює, що Міжнародний кримінальний суд може здійснювати юрисдикцію лише тоді, коли держави, які повинні були мати юрисдикцію в цій ситуації, дійсно «не бажують або не можуть» проводити розслідування або притягати винних осіб до відповідальності. Україна дійсно має юридичні зобов'язання розслідувати злочини, які підпадають під юрисдикцію МКС, та притягати до відповідальності за їх скоєння»^{74, 75}.

Принагідно зауважимо таке: з аналізу Звітів Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду (2016–2020 роки) випливає, що збройний конфлікт на території України до повномасштабного вторгнення рф кваліфіковано у такий спосіб: 1) територія Криму та м. Севастополь перебуває під ефективним контролем рф з 18 березня 2014 року, коли було оголошено про приєднання Криму та Севастополя до її складу. На території Криму та м. Севастополь має місце міжнародний збройний конфлікт між Україною та рф, який триває від 26 лютого 2014 року; 2) на Сході України з 30 квітня 2014 року триває неміжнародний збройний конфлікт між Україною та неурядовими озброєними угрупованнями (так званими «ДНР» та «ЛНР»)⁷⁶. Крім того, на Сході України найпізніше з 14 липня 2014 року відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та рф і за умови доведення здійснення загального контролю рф над неурядовими озброєними угрупованнями можна буде говорити про наявність на Сході України єдиного міжнародного збройного конфлікту⁷⁷.

Аналогічну думку висловлено і в Доповіді Генерального секретаря ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна», яка була підготовлена на виконання схваленої за ініціативи України однойменної резолюції Генеральної Асамблеї ООН 75/192. Доповідь чітко визначає рф як державу-окупанта, а її «органи» на території тимчасово окупованого українського півострова – як «окупаційну владу»⁷⁸.

Додамо сюди рішення Європейського суду з прав людини щодо прийнятності у міждержавній справі Україна та Нідерланди проти росії, де

---

⁷⁴ Кориневич А. О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. С. 78.

⁷⁵ Meron T. The Making of International Criminal Justice: A View from the Bench: Selected Speeches. Oxford University Press, 2011. 1370 p.

⁷⁶ ICC. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Office of the Prosecutor. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf

⁷⁷ ICC. Report on Preliminary Examination Activities 2019. Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>

⁷⁸ Коментар МЗС України у зв'язку із оприлюдненням третьої Доповіді Генерального секретаря ООН щодо ситуації в Криму. Опубліковано 2 вересня 2021 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-u-zvyazku-iz-oprilyudnennnyam-tretoy-dopovidi-generalnogo-sekretarya-oon-shchodo-situaciyi-v-krimu>

в параграфі 652, після тривалого аналізу всіх відомих обставин, ЄСПЛ дійшов висновку про існування «міжнародного збройного конфлікту в Україні починаючи найпізніше з 14 липня 2014 року»⁷⁹.

Отже, Україна скористалася можливістю, наданою ч. 3 ст. 12 Римського статуту державам, які не є учасниками Римського статуту, передавати на розгляд Міжнародного кримінального суду конкретні ситуації.

Як слушно зазначає М. М. Гнатівський, Україна де-факто «стала «асоційованою учасницею» Римського статуту, оскільки надала Міжнародному кримінальному суду юрисдикцію щодо деяких найсерйозніших злочинів за міжнародним правом, вчинених на її території, але не набула жодного формального статусу перед судом та не може користуватися ні організаційними, ні процесуальними правами, що надаються Римським статутом державам, які його ратифікували. На Україну тепер повною мірою поширюються зобов'язання щодо співпраці держав-учасниць із судом, передбачені Римським статутом, що може включати передачу підозрюваних цій міжнародній установі, але без ратифікації Україна не має національного правового механізму такої передачі»⁸⁰.

На сьогодні ратифікувати Римський статут МКС можливо, оскільки положення частини шостої статті 124 Конституції України про те, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду, набрали чинності 30 червня 2019 року⁸¹. Досі в Україні діяла заборона на ратифікацію Римського статуту як такого, що не відповідає Конституції України в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та ст. 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд <...> доповнює національні органи кримінальної юстиції» (див. п. 1 резолютивної частини Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11 липня 2001 року № 3-в/2001)⁸².

Суспільно-політичні події останніх років, а саме системні та масові порушення прав людини, що мали місце з боку держави стосовно

---

⁷⁹ Ukraine and the Netherlands v. Russia. App. No(s). 8019/16 43800/14 28525/20. Decision on the admissibility. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng/#_Toc124773697

⁸⁰ Гнатівський М. Україна та Міжнародний кримінальний Суд: конституційний аспект. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua/>

⁸¹ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1401-19#Text>

⁸² Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01#Text>

учасників Революції Гідності, агресія РФ, проведення Антитерористичної операції / Операції Об'єднаних сил, тимчасова окупація окремих територій України і повномасштабне російське вторгнення та визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду на умовах Римського статуту, засвідчили невідповідність законодавства України про кримінальну відповідальність положенням міжнародного кримінального права.

Проміжний крок, який можна розглядати як рух у бік ратифікації Римського статуту, було зроблено 3 травня 2022 року, коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом»⁸³. Зазначені зміни⁸⁴ торкнулися переважно питань міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях. Зокрема, ним запроваджено можливість затримання особи та тримання її під вартою на запит МКС, компетенції органів державної влади у співробітництві з МКС, порядку виконання запитів про передачу підозрюваних МКС, порядок виконання вироків МКС в Україні, умови роботи в нашій державі представників МКС. Однак, попри всю важливість забезпечення ефективного співробітництва з МКС, новий закон не усунув основної проблеми – імплементації положень щодо злочинів за Римським статутом до кримінального законодавства України.

У Кримінальному процесуальному кодексі України (надалі – КПК України) з'явився новий розділ IX², присвячений особливостям співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Примітка до нього фіксує обмеження, відповідно до якого «дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з МКС з метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію МКС, були підпорядковані та/або діяли з метою здійснення збройної агресії проти України та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень, тощо) посадових осіб, військового командування, або органів державної влади російської федерації або іншої країни, що здійснювала агресію або сприяла її здійсненню проти України».

Схоже, що ця записка є значною перешкодою для співпраці з Міжнародним кримінальним судом. Якщо Україна не може або не бажає переслідувати осіб, які перебували під владою України та могли вчинити воєнні злочини під час збройного конфлікту, їхня співпраця не буде забезпечена. Це потенційна загроза невиконання Україною своїх міжнародно-правових обов'язків, які вона взяла на себе, подавши заяву відповідно до ч. 3 ст. 12 Статуту МКС.

---

⁸³ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом : Закон України від 03.05.2022 № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text>

⁸⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20231106#Text>

Зрештою, положення переходить до загального положення, викладеного в Римському статуті. Згідно зі ст. 617 КПК України, співпраця з МКС передбачає виконання конкретних дій на вимогу Суду, таких як надання допомоги, тимчасовий арешт, арешт і передача осіб, а також виконання інших запитів відповідно до Римського статуту МКС⁸⁵.

Відповідно до нещодавно прийнятої ст. 624 КПК України Прокурор Міжнародного кримінального суду уповноважений здійснювати процесуальні дії в Україні за отриманням запиту від Міжнародного кримінального суду. Тим не менш для вчинення конкретних процесуальних дій в Україні необхідно отримати дозвіл прокурора або дозвіл слідчого суду чи звичайного суду⁸⁶. Як стверджує О. М. Дроздов, О. В. Дроздова, М. О. Карпенко та В. В. Зуєв, це положення не повністю узгоджується з пунктом d) третього розділу ст. 57 Римського статуту. Цей пункт не потребує отримання спеціального дозволу від держави-учасниці для проведення слідчої діяльності⁸⁷.

Стаття 636 КПК України регулює виконання рішень Міжнародного кримінального суду в Україні. Таким чином, застосування покарань в Україні відповідає керівним принципам, викладеним у Кримінальному процесуальному кодексі та Римському статуті МКС, згідно з мандатом Міжнародного кримінального суду. Крім того, це виконання здійснюється на умовах, визначених відповідною міжнародною угодою між Україною та Міжнародним кримінальним судом, згода на обов'язковість якої надана Верховною Радою України. Генеральна прокуратура доводить рішення Міжнародного кримінального суду про штрафи та/або конфіскацію за місцем проживання особи, місцем відбування покарання або місцем зберігання майна. Порушення примусового виконання провадиться протягом тридцятиденного строку, передбаченого ст. 535 КПК України. Міжнародний кримінальний суд отримує власність або доходи, отримані від продажу нерухомості або інших активів, отриманих у результаті виконання судового рішення.

На сьогодні в КК України відсутні норми про притягнення осіб до кримінальної відповідальності за діяння, які кваліфікуються як злочини проти людяності чи воєнні злочини. Ці дії вважаються порушенням звичаєвого міжнародного гуманітарного права, а не договірних угод⁸⁸. Важливо зазначити, що прогалини у вітчизняному кримінальному законодавстві України виникли не тому, що воно не встигало за соціально-політичними змінами. Швидше ці прогалини виникли через те, що

---

⁸⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Ст. 617. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20231106#Text>

⁸⁶ Там само, ст. 624.

⁸⁷ Дроздов О. М., Дроздова О. В., Карпенко М. О., Зуєв О. В. Співробітництво із Міжнародним кримінальним судом: організаційні, юрисдикційні та кримінальні процесуальні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 488. URL: http://sej.org.ua/8_2022/110.pdf

⁸⁸ Рада ухвалила закон про покарання за воєнні злочини. 20.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3249373-rada-uhvalila-zakon-pro-pokaranna-za-voenni-zlocini.html>

положення Кримінального кодексу постійно несумісні із сучасним міжнародним правом і способом його застосування в національних правових системах, зокрема щодо кримінальної відповідальності за злочини, які класифікуються як міжнародні злочини⁸⁹.

Приведення положень законодавства України щодо кримінальної відповідальності у відповідність до вимог міжнародного кримінального та міжнародного гуманітарного права і практикою їх імплементації до національних правових систем вимагає більш масштабних і глибинних змін.

На думку більшості вітчизняних правників, через імплементацію норм міжнародного права та Римського статуту МКС очікується поліпшення розуміння ролі парламентів, яку вони відіграють у процесі узгодження національного законодавства з нормами та стандартами міжнародного права, розширення знань про можливість вдосконалення законодавства, що дасть змогу встановити правосуддя щодо осіб, які скоїли міжнародні злочини^{90,91}.

Питання ратифікації Статуту МКС і приведення у відповідність до нього та норм міжнародного гуманітарного, кримінального, кримінального процесуального законодавства є вкрай важливим з точки зору збройної агресії РФ проти України. Як слушно зазначається у Рекомендаціях парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України», схвалених Постановою Верховної Ради України від 24 травня 2017 року № 2069-VIII⁹², «Протидія збройній агресії РФ проти України, відновлення територіальної цілісності України, захист і відновлення прав громадян України, які постраждали в ході агресії та/або перебувають на тимчасово окупованих територіях, зокрема в окремих районах Донецької і Луганської областей, є ключовим пріоритетом і визначальним завданням Української держави».

Принцип незаконності будь-яких територіальних надбань за результатами агресії знайшов відображення у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 року⁹³, відповідно до якої всі держави та міжнародні організації були закликані не визнавати будь-яку зміну статусу Автономної Республіки Крим і міста Севастополь.

---

⁸⁹ Карпенко М. І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання : посібник / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ : ВД Дакор, 2013. С. 401.

⁹⁰ Попович В. П. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. С. 24.

⁹¹ Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлгулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020. 48 с.

⁹² Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України» : Постанова Верховної Ради України від 24.05.2017 № 2069-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2069-19#Text>

⁹³ General Assembly Resolution 68/262. Territorial Integrity of Ukraine. RES/68/262 of 27 March 2014. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_68_262.pdf

19 грудня 2015 року Генеральна Асамблея закликала державу-окупанта дотримуватися основних прав людини, що грубо порушувалися нею в АРК та Севастополі⁹⁴. 7 грудня 2020 року Генеральна Асамблея ООН схвалила ще одну Резолюцію 75/29 «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, Україна, а також частин Чорного і Азовського морів»⁹⁵, в якій закликає рф як державу-окупанта «негайно, повністю і без жодних умов вивести свої війська з Криму і невідкладно припинити тимчасову окупацію території України», а також «припинити переміщення озброєнь і військового персоналу на територію України, а також утриматися від протиправної воєнної діяльності в Криму й частинах Чорного і Азовського морів». На відміну від попередніх резолюцій, у процитованій ідеться про незаконне захоплення рф і встановлення нею контролю над колишніми об'єктами зберігання ядерної зброї в Криму і невпинну мілітаризацію півострова, продовження призову мешканців Криму та м. Севастополь до російських збройних сил, що є порушенням норм міжнародного гуманітарного права.

2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Агресія проти України», яка засуджує вторгнення росії в Україну й вимагає від рф негайно вивести війська з української території. На спеціальному надзвичайному засіданні, що проходило 23–24 березня 2022 року, Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Гуманітарні наслідки агресії проти України».

Генеральна Асамблея ООН підтвердила відповідальність російської федерації, як зазначено у Статуті ООН, утримуватися від застосування сили або погрози силою проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави. Крім того, вона підтвердила зобов'язання підтримувати суверенітет, незалежність, єдність і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів. У резолюції зазначається, що військовий напад російської федерації на суверенну територію України разом із гуманітарним впливом, що зумовлений ним, має безпрецедентний масштаб у Європі, небачений протягом багатьох років. Водночас ООН повторює свою вимогу до російської федерації негайно, повністю та безумовно вивести весь свій військовий персонал з регіону України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

Документ підкреслює глибокі гуманітарні наслідки російських військових операцій в Україні, які включають блокади, бомбардування та авіаудари по густонаселених міських районах, зокрема Маріуполу. Крім того, у звіті задокументовано напади на цивільних осіб, у тому числі

---

⁹⁴ General Assembly Resolution 71/205 Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine) RES/71/205 of 19 December 2016. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/455/74/PDF/N1645574.pdf?OpenElement>

⁹⁵ General Assembly Resolution 73/194 Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov A/RES/73/194 of 7 December 2020. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1656124>

журналістів, а також напади на цивільну інфраструктуру, таку як школи, навчальні заклади, системи водопостачання, каналізації, медичні установи, а також пов'язані з ними транспортні засоби та обладнання. У звіті також відзначаються викрадення місцевих чиновників, напади на дипломатичні установи та акти агресії проти культурних об'єктів⁹⁶.

Резолюція також викликає занепокоєння щодо наслідків війни для глобальної продовольчої безпеки з огляду на те, що Україна посідає помітне місце як великий експортер зерна та сільськогосподарських товарів. Отже, мільйонам людей загрожує голодна смерть. Крім того, наголошується на потенційних гуманітарних наслідках бомбардувань і обстрілів української ядерної інфраструктури, а також наслідків для навколишнього середовища. Генеральна Асамблея ООН одночасно закликає до негайного припинення військових операцій російської федерації проти України, особливо наголошуючи на запобіганні будь-яким нападам на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру. У резолюції підкреслюється необхідність захисту цивільного населення, включно з гуманітарними працівниками, журналістами та особами, які перебувають у вразливих обставинах, такими як жінки та діти.

У документі також наголошується на необхідності захисту медичного та гуманітарного персоналу, його транспортних засобів та обладнання, медичних установ, об'єктів, які мають вирішальне значення для виживання цивільного населення, та цивільної інфраструктури, життєво важливої для надання основних послуг під час збройного конфлікту. Одночасно сторони зобов'язані забезпечити безпечний і безперешкодний в'їзд гуманітарного персоналу разом із транспортними засобами, ресурсами та обладнанням.

Незалежна міжнародна комісія з розслідування в Україні, що була створена на підставі резолюції Ради ООН з прав людини 52/32 від 4 квітня 2023 року⁹⁷, у своїй найновішій доповіді від 19 жовтня 2023 року констатувала, що російськими силами в Україні вчинені численні невибіркові напади на цивільних осіб та воєнні злочини катувань, навмисних убивств, зґвалтувань, іншого сексуального насильства і депортації дітей, що також є порушеннями прав людини. Комісія зазначила, що отримала купу інших повідомлень про злочини та що розслідування триває⁹⁸. Прикметно, що Комісія рекомендувала Україні гармонізувати своє законодавство щодо

---

⁹⁶ Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_389

⁹⁷ Human Rights Council Resolution 52/32 Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression of 04 April 2023. A/HRC/RES/52/32. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2FRES%2F52%2F32&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

⁹⁸ Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/78/540 of 19 October 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf>

воєнних злочинів з міжнародними стандартами та внести відповідні зміни до свого Кримінального кодексу⁹⁹.

Як відомо, нині Україна намагається довести у міжнародних судових інстанціях, зокрема у Міжнародному Суді ООН, наявність критеріїв як ефективного, так і загального контролю з боку РФ¹⁰⁰, і в цьому контексті важливою є діяльність відповідних правоохоронних органів щодо продовження збирання нових доказів участі РФ у скоєнні міжнародних злочинів. Чинним законодавством України уже частково врегульовані відносини, що виникли у зв'язку з відсутністю контролю над тимчасово окупованими частинами території України.

Так, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»¹⁰¹ визначає статус території України, яка нині перебуває під тимчасовою окупацією внаслідок збройної агресії російської федерації. Він встановлює єдиний правовий режим цієї території, визначає діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій у межах цього режиму. Закон також наголошує на важливості збереження і захисту прав і свобод фізичних осіб, а також прав і законних інтересів юридичних осіб (ст. 2).

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 20 березня 2018 року № 2356-VIII Кабінетом Міністрів України створено міжвідомчий координаційний орган для визначення загальної правової позиції держави з різних питань. Захист від збройної агресії Росії та протидія їй і складання єдиного правового позову України проти Росії за її міжнародно-правовими зобов'язаннями щодо збройної агресії проти України¹⁰².

Комплексна методика формування доказової бази для обґрунтування збройної агресії російської федерації проти України, включаючи розрахунок розміру збитків, завданих Україні, збитків, завданих Україні внаслідок цієї агресії, документування воєнних злочинів і злочинів проти людства, вчинених російською федерацією під час збройної агресії, досі не набула розвитку. Кабінет Міністрів України є міжвідомчою робочою групою, утвореною для вирішення питань відшкодування збитків, завданих

---

⁹⁹ Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/78/540 of 19 October 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf>

¹⁰⁰ Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). URL: <https://www.icj-cij.org/case/166>

¹⁰¹ Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

¹⁰² Про комплекс невідкладних заходів щодо практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України : Постанова Верховної Ради України від 20.03.2018 № 2356-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2356-19#Text>

тимчасовою окупацією частини території України. Він діє як дорадчий орган і створений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 липня 2014 року № 343¹⁰³. З огляду на збройну агресію росії проти України за участю як регулярних збройних сил росії, так і контрольованих і фінансованих росією незаконних збройних формувань, в окремих районах Донецької та Луганської областей з квітня 2014 року СБУ, МВС України та Збройними силами України проведено антитерористичну операцію/ООС. Ця операція спрямована на забезпечення національної безпеки і оборони, а також на відсіч і стримування збройної агресії росії. Це є проявом невід'ємного права України на самооборону від агресії, як зазначено у ст. 51 Статуту ООН.

Питання удосконалення законодавства про тимчасово окуповані території України нині залишається одним з основних викликів національної правової системи. Вважаємо, що нині є нагальна необхідність формулювання актуальних і науково обґрунтованих пропозицій у цьому контексті із урахуванням відповідного міжнародного досвіду та європейських стандартів. Доцільно враховувати, що проблема тимчасово окупованих територій, а також їх деокупація та реінтеграція є проблемою комплексного характеру, а саме політичною, соціально-економічною, екологічною, ідеологічною, морально-психологічною, і саме в такому контексті її необхідно розв'язувати насамперед на законодавчому рівні¹⁰⁴.

У контексті досліджуваного питання важливо також проаналізувати деякі законодавчі ініціативи, спрямовані на узгодження між собою норм кримінального та кримінального процесуального законодавства в частині відповідальності за воєнні злочини положенням Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Ще у 2014 році у Верховній Раді України було зареєстровано три законопроекти, предметом яких була ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Зокрема, це проект закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду (реєстр. № 0072 від 22 лютого 2014 року¹⁰⁵); проект закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього (реєстр. № 0086 від 22 травня 2014 року¹⁰⁶); проект закону про

---

¹⁰³ Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2014 № 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2014-%D0%BF#Text>

¹⁰⁴ Пилипенко В. П. До питання щодо реалізації міжнародно-правової відповідальності російської федерації за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів. *Правові новели*. 2021. № 13. С. 137.

¹⁰⁵ Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 22.02.2014 № 0072. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49833

¹⁰⁶ Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього від 22.05.2014 № 0086. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50983

внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду (реєстр. № 4926 від 22 травня 2014 року¹⁰⁷). Однак усі вони наразі зняті з розгляду парламенту.

У 2016 році громадськості було презентовано проєкт Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду»¹⁰⁸, розроблений експертами «круглого столу» за ініціативи ГО «Центр громадських свобод». Проте на офіційному сайті Верховної Ради України такий законопроект зареєстрований так і не був.

29 серпня 2019 року було відкликано проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» (реєстр. № 7179 від 05.10.2017 р.¹⁰⁹), внесений Кабінетом Міністрів України. Метою цього законопроекту було врегулювання порядку співробітництва органів державної влади України з Міжнародним кримінальним судом, прокурором, суддею, секретарем або палатами Міжнародного кримінального суду на підставі прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво, зокрема надання допомоги та арешт і передачу осіб. Так, у своєму Висновку¹¹⁰ на цей проєкт закону Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України зазначило, що більшість його положень спрямовані на закріплення у КПК механізму взаємодії України (в особі уповноважених державних органів – Генеральної прокуратури України і Міністерства юстиції України) з Міжнародним кримінальним судом з метою сприяння у розслідуванні цим судом злочинів, що підпадають під його юрисдикцію, а також кримінального переслідування за них. Однак поза увагою законопроекту залишився той факт, що законодавчому врегулюванню такого міжнародного співробітництва має передувати ратифікація Україною Римського статуту, як того вимагає частина друга ст. 125 вказаного Статуту¹¹¹.

---

¹⁰⁷ Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 22.05.2014 № 4926. URL: https://ips.ligazakon.net/document/jg3su00i?ed=2014_05_22

¹⁰⁸ У парламенті відбувся «круглий стіл» на тему: «Імплементация норм міжнародного гуманітарного права та Римського статуту Міжнародного кримінального суду до національного законодавства України» (м. Київ, 16 лип. 2016 р.). URL: <http://rada.gov.ua/print/133094.html>

¹⁰⁹ Висновок Головного науково-експертного управління 19.01.2018 р. на проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (реєстр. № 7179 від 05.10.2017). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62671

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ Пилипенко В. П. Деякі питання співробітництва України та Міжнародного кримінального суду: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 274.

6 червня 2019 року схвалено у першому читанні проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права» (реєстр. № 9438 від 20 грудня 2018 року)¹¹², поданий Кабінетом Міністрів України¹¹³.

Метою законопроекту, як це зазначено у пояснювальній записці до нього, є «забезпечення криміналізації так званих основних злочинів за міжнародним правом (геноцид, агресія, злочини проти людяності та воєнні злочини); забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання безкарності зазначених злочинів; удосконалення правового режиму кримінальної відповідальності за катування у максимальній відповідності до вимог сучасного міжнародного права. Пропонований закон пропонує вжити заходів, у тому числі встановити чітку кримінальну відповідальність за правопорушення проти основоположних принципів міжнародного права (глава XX Особливої частини Кримінального кодексу України в проєкті)»¹¹⁴.

У п. 19 Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України наголошується, що необхідний комплексний підхід до узгодження складу воєнних злочинів, пов'язаних з майном (ст. 438² КК України), воєнні злочини, пов'язані з проведенням гуманітарних операцій та використанням символіки (ст. 438³ КК України), воєнні злочини із застосуванням заборонених методів ведення війни (ст. 438⁴ КК України), а також воєнні злочини проти рухомого та нерухомого майна, будівель та центрів, що охороняються міжнародним гуманітарним правом (ст. 438⁶ КК України). Важливо зазначити, що 4 лютого 2020 року Верховна Рада України ухвалила рішення зняти запропонований законопроект з подальшого обговорення.

Актуальним буде також відзначити і розгляд Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів країни щодо імплементації міжнародного кримінального права та гуманітарного права»¹¹⁵. Цей Закон було подано на затвердження Президенту України 7 червня 2021 року, але станом на жовтень 2023 року він ще не підписаний.

---

¹¹² Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права № 9438 від 20.12.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65266

¹¹³ Висновок Головного науково-експертного управління на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права» (реєстр. № 9438 від 20.12.2018). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65266

¹¹⁴ Там само.

¹¹⁵ Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/208710.html>

Метою Закону є гарантування повного дотримання міжнародного кримінального та гуманітарного права щодо переслідування міжнародних злочинів, таких як геноцид, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини. Крім того, він спрямований на виконання міжнародних зобов'язань з метою запобігання як правової, так і практичної безкарності за вчинення таких злочинів¹¹⁶. Для досягнення зазначеної мети Законом пропонується: 1) доповнити ст. 8 КК України новою ч. 2, яка «реалізує принцип універсальної юрисдикції щодо агресії, геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів»; 2) передбачити особливості кримінальної відповідальності військових керівників, інших осіб, які фактично виконували обов'язки військових та інших керівників відповідних міжнародних злочинів» (нова ст. 311 КК України); 3) внести зміни до ст. 44 («Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності»), ст. 49 («Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строку давності»), ст. 68 («Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений із співучасті»), ст. 69 («Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачене законом»), ст. 74 («Звільнення від покарання та його відбування»), ст. 80 («Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строку давності виконання обвинувального вироку») Кримінального кодексу України з метою встановлення норм щодо особливостей кримінальної відповідальності за агресію, геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини; 4) виключити з КК України ст. 432 («Мародерство»), ст. 433 («Насильство над населенням у районі бойових дій»), ст. 435 («Незаконне використання та зловживання символікою Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала»); 5) передбачити особливості кримінальної відповідальності за злочини проти миру, безпеки людини та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України в проєктній редакції); 6) викласти в новій редакції окремі положення КПК України, зокрема ч. 2 ст. 216 ч. 2 ст. 297¹, пункти 20–1 розділу XI «Перехідні положення», а також ч. 2 ст. 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні»¹¹⁷.

Таким чином, проєкт пропонує суттєві зміни не лише до розділів КК України, які стосуються відповідальності за воєнні злочини та злочини проти миру, безпеки людини та міжнародного правопорядку, а й до Загальної частини КК України, яка встановлює головні положення щодо покарання діяння, тимчасової дії кримінального закону, сфери дії осіб, накладення покарань тощо.

---

¹¹⁶ Інформаційне управління Верховної Ради України. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: <https://www.rada.gov.ua/print/208710.html>

¹¹⁷ Пилипенко В. П. Особливості механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 329–332. URL: http://sej.org.ua/1_2021/84.pdf

Як справедливо зазначається у Зауваженнях Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України, «законопроект вводить нову категорія – «воєнні злочини». Поняття «воєнні злочини» за наявності в кримінальному праві терміна «воєнні злочини» потребує додаткового розмежування як окремих видів злочинних дій. Водночас варто зазначити, що в правовому полі вживаються обидва ці терміни, що іноді зумовлено різними перекладами міжнародно-правових актів і потенційно може нести ризики правової невизначеності»¹¹⁸.

Видається, що викладені у названому проекті закону пропозиції мають право на існування, однак їх не досить для того, аби повністю описати всі склади злочинів, що вчиняють окупанти на українській землі. Тут важливо говорити про необхідність введення до Кримінального кодексу України ще щонайменше двох складів кримінальних правопорушень – захоплення заручників та примусової паспортизації населення окупованої території.

Якщо йдеться про захоплення заручників, то такий склад воєнного злочину передбачений статтями 8(2)(a)(viii) та 8(2)(c)(iii) відповідно для захоплення заручників у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах. Захоплення заручників також криміналізоване ст. 147 КК України, згідно із якою кримінальним правопорушенням є «захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника». Частиною 2 тієї самої статті передбачена відповідальність за такі дії, якщо вони «були вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, або були поєднані з погрозою знищення людей, або спричинили тяжкі наслідки».

Переконані, що в цьому формулюванні відсутня така важлива кваліфікуюча ознака злочину, як захоплення заручників з числа цивільного населення однієї сторони збройного конфлікту іншою стороною. Більше того, сам собою злочин захоплення заручників у чинному КК України входить до розділу III – кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Однак відповідний склад злочину відсутній у Розділі XX КК України – кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Це означає, що в Україні злочин захоплення заручників не може розглядатися як воєнний. Це не відповідає Римському статуту, що розглядає захоплення заручників саме як воєнний злочин. Відповідно, саме Розділ XX КК України має бути доповнений складом кримінального правопорушення, що включав би у себе захоплення заручників з числа цивільного населення однієї сторони збройного конфлікту іншою стороною.

---

¹¹⁸ Зауваження Головного юридичного управління 04.02.2021 на проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права (реєстр № 2689 від 27.12.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804

Що стосується нав'язування громадянства держави-агресора (примусової паспортизації) населення окупованих територій, такий злочин Римським статутом безпосередньо не передбачений. Водночас таке діяння можна розглядати як серйозне порушення міжнародного гуманітарного права. Так, відповідно до ст. 45 Гаазької конвенції про закони та звичаї війни на суходолі «забороняється примушувати жителів окупованої території присягати на вірність державі-супротивнику»¹¹⁹. Таким чином, примус до отримання громадянства можна розглядати як «інше серйозне порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах», як це встановлено п. б ст. 8 Римського статуту.

Важливо врахувати, що примус до отримання російського паспорта відбувається шляхом шантажу, залякування, катувань та погроз позбавити тих, хто відмовляється від отримання громадянства держави-агресора, гуманітарної та медичної допомоги, позбавлення батьківських прав, обмеження пересування та депортації¹²⁰. Крім того, треба зважати на те, що громадяни України, яких примусили до отримання російського громадянства, можуть бути насильно призвані до лав російської армії. У цих діях окупантів неважко побачити такі склади воєнних злочинів, передбачених ст. 8 Римського статуту, як катування або нелюдське поводження (ст. 8(2)(а)(ii)), примушення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, до служби у збройних силах ворожої держави (ст. 8(2)(а)(v)), примушення громадян ворожої держави до участі у воєнних діях проти власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни (ст. 8(2)(b)(xv)), посягання на людську гідність, зокрема образливе та принизливе поводження (ст. 8(2)(b)(xxi)).

Таким чином, видається, що введення до Кримінального кодексу України такого складу злочину, як примус до відмови від громадянства України та отримання громадянства держави-окупанта на тимчасово окупованих територіях України, допомогло б повніше імплементувати Римський статут до законодавства України. Доцільним видається також розглянути можливість внесення змін до самого Римського статуту новим складом воєнного злочину – примус населення окупованої території до отримання громадянства держави-окупанта.

У зв'язку з наведеним доцільним видається доповнення КК України ст. 436³, гіпотезу та диспозицію якої можна сформулювати таким чином: «Примус громадянина України до відмови від громадянства України на окупованій території з подальшим примусом до набуття громадянства держави-агресора або без такого». Також слушним видається передбачити другою частиною відповідної статті більш тяжку кримінальну санкцію

---

¹¹⁹ Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151

¹²⁰ Виклики примусової паспортизації на тимчасово окупованих територіях України: круглий стіл в Офісі Омбудсмана. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/vikliki-primusovoyi-pasportizaciyi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini-kruglij-stil-v-ofisi-ombudsmana

в разі настання тяжких наслідків через діяння, передбачене частиною першою відповідної статті.

Якщо держава бажає переслідувати осіб, визнаних винними, і розслідувати злочини в межах своєї юрисдикції, а не на міжнародному рівні, наприклад, у Міжнародному кримінальному суді, вона повинна встановити національне законодавство та процедури, які відповідають визначенню злочинів Міжнародним кримінальним судом. Студи входять положення про територіальну юрисдикцію, злочини та принципи кримінальної відповідальності. Преамбула до Римського статуту містить цей фундаментальний принцип міжнародного права, підтверджуючи обов'язок кожної держави переслідувати тих, хто вчинив злочини, що підпадають під сферу дії Римського статуту. Це зобов'язання впливає з основних принципів міжнародного права.

Відповідно до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду всі держави мають юрисдикцію у кримінальному провадженні щодо діянь, скоєних на їх території або їхніми громадянами. Як уже зазначалося вище, юрисдикція Міжнародного кримінального суду жодним чином не обмежує національну юрисдикцію держави, а навпаки, є її продовженням. Механізм Міжнародного кримінального суду починає діяти лише за умови передачі справи до свого провадження самою державою або виявлення небажання чи неспроможності держави порушити кримінальне переслідування.

Крім того, досліджуючи методи судового переслідування за скоєні злочини, особливо використовуючи як приклади Міжнародні кримінальні трибунали для колишньої Югославії та Руанди, важливо зазначити, що це початкове намагання точно окреслити, наскільки це можливо, порушення міжнародних гуманітарних законів, які кваліфікуються як злочинні дії. Відповідні положення зафіксовані в багатьох міжнародних договорах, у тому числі ратифікованих Україною. Водночас вони досить різні і не мають системного характеру.

Отже, важливо визнати, що згідно з Римським статутом основний механізм судового переслідування осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів, лежить у національній системі кримінального правосуддя. Міжнародний кримінальний суд, з іншого боку, призначений для втручання лише тоді, коли національна система нездатна або не бажає здійснювати таке судові переслідування. Таким чином, для забезпечення притягнення осіб, винних у вчиненні зазначених злочинів, до відповідальності на національному рівні, необхідно забезпечити відповідність положень Кримінального кодексу України вимогам Римського статуту.

У продовження сказаного вище необхідно констатувати, що нині в Україні немає єдності думок щодо необхідності ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду. Така ситуація, на нашу думку, не сприяє однозначному усвідомленню необхідності приведення чинного кримінального, кримінального процесуального законодавства у відповідність до норм міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права. Видається, що такі зміни повинні відбуватися без

прив'язки до прийняття рішення про ратифікацію Статуту Міжнародного кримінального суду.

Лише ратифікувавши Римський статут, на наш погляд, Україна може налагодити всеосяжні зв'язки з Міжнародним кримінальним судом і стати частиною системи міжнародного кримінального правосуддя. Важливо враховувати, що встановлення відносин із Міжнародним кримінальним судом із пошуком тимчасових вигод та уникнення повної відданості цій шановній інституції може призвести до небезпечного встановлення подвійних стандартів у переслідуванні міжнародних злочинів, у тому числі воєнних.

Водночас важливо зазначити, що схвалення Статуту Міжнародного кримінального суду вимагає реалізації ретельної стратегії та має супроводжуватися відповідними змінами в кримінальному, кримінальному процесуальному законодавстві та інших аспектах національного законодавства. Для приведення положень законодавства України про кримінальну відповідальність у відповідність до стандартів міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права, а також способів їх інкорпорації в національну правову систему необхідні суттєві та глибокі зміни, що вимагає співпраці та об'єднання всіх гілок державної влади в Україні¹²¹.

З урахуванням викладеного можна стверджувати, що найважливішим обов'язком Верховної Ради України є якнайшвидше затвердження Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Ця угода зобов'язує український уряд повною мірою співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом і прийняти відповідне законодавство. Міжнародний кримінальний суд насамперед залежить від співпраці з національними установами та офіційними особами для виконання важливих функцій, у тому числі збору доказів, допиту свідків, захисту жертв, а також затримання та передачі обвинувачених. Крім того, основним обов'язком органів державної влади в Україні, зокрема Верховної Ради, є розробка та швидке прийняття законодавства, яке, зокрема, зосередиться на створенні рамок для співпраці з Міжнародним кримінальним судом. Це слід робити, навіть якщо вже існують законодавчі положення, які стосуються співпраці з певних питань.

3. Висновки

Тривалий час, аж до 2014 року, норми кримінального права України щодо воєнних злочинів, так само як і норми про інші міжнародні злочини, не застосовувалися правоохоронними органами України. Водночас унаслідок окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, а також збройної агресії РФ і повномасштабного вторгнення російських військ до нашої держави в 2022 році, кількість воєнних злочинів постійно зростає. Крім того, чинний КК України хоч і передбачає відповідальність

---

¹²¹ Пилипенко В. П. Воєнні злочини в Статутах Міжнародних кримінальних трибуналів та Римському статуті Міжнародного кримінального суду. *Право.UA*. 2020. № 2. С. 6. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/5-_Pylypenko.pdf

за такі злочини, але не повною мірою гармонізований з положеннями міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права щодо відповідальності за них. Це, своєю чергою, спричиняє негативні наслідки щонайменше з двох причин: по-перше, держава Україна не може повноцінно переслідувати кримінально-правовими засобами осіб, які вчинили воєнні злочини згідно з нормами міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, а по-друге, Україна, будучи стороною низки міжнародних договорів про відповідальність за воєнні злочини, повною мірою не виконує своїх зобов'язань стосовно повної криміналізації на національному рівні діянь, що кваліфікуються в міжнародному праві як воєнні злочини. Під час ратифікації Римського статуту КК України необхідно доповнити новими складами кримінальних правопорушень, зокрема кримінальним правопорушенням захоплення заручників із числа цивільного населення однієї сторони збройного конфлікту іншою стороною. Інше кримінальне правопорушення, що має бути введене до Кримінального кодексу України, – примус до відмови від громадянства України та отримання громадянства держави-окупанта на тимчасово окупованій території України. Доцільно розглянути можливість введення до ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду складу злочину примусу населення окупованої території до отримання громадянства держави-окупанта. Крім того, одним із головних завдань органів державної влади України, насамперед Верховної Ради України, є розробка та своєчасне ухвалення законодавства, спрямованого саме на запровадження режиму співробітництва з Міжнародним кримінальним судом, навіть якщо вже існують певні нормативно-правові акти, якими запроваджено співробітництво з окремих питань.

АНОТАЦІЯ

У розділі розглядається проблематика імплементації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Охарактеризовано шлях України від підписання Статуту через визнання його неконституційним аж до усвідомлення необхідності застосування його для міжнародного кримінального переслідування винних у воєнних злочинах, скоєних на території України з 2014 року.

Розглядаються спроби України подолати проблему, створену рішенням Конституційного Суду щодо неконституційності Римського статуту, зокрема проекти законів, спрямованих на імплементацію положень Статуту щодо міжнародних злочинів без формальної його ратифікації. У такому випадку йдеться не про ратифікацію як про міжнародне зобов'язання, а про гармонізацію законодавства з Римським статутом як про добровільний акт держави. Проаналізовано зміни до кримінального процесуального законодавства України, спрямовані на створення можливостей з повноцінного співробітництва України з МКС, наголошено на окремих виявлених проблемах та шляхах їх вирішення. Констатується необхідність змін до Кримінального кодексу України в такий спосіб, аби забезпечити відповідність закріплених у ньому складів кримінальних правопорушень

нормам щодо складів злочинів, встановлених Римським статутом, а також щодо необхідності повноцінного впровадження в українське кримінальне законодавство концепції кримінальної відповідальності. Робляться конкретні пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства, зокрема щодо необхідності впровадження до Кримінального кодексу України складу кримінального правопорушення захоплення заручників як воєнного злочину. Пропонується також впровадити в кримінальне законодавство України складу воєнного злочину у вигляді примусу громадян, що мешкають на окупованій території, до прийняття громадянства держави-окупанта. Пропонується розглянути можливість внесення відповідних змін до Римського статуту.

Література

1. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). URL: <https://www.icj-cij.org/case/166> (дата звернення: 15.02.2024).

2. General Assembly Resolution 71/205 Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine) RES/71/205 of 19 December 2016. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/455/74/PDF/N1645574.pdf?OpenElement> (дата звернення: 15.02.2024).

3. General Assembly Resolution 73/194 Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov A/RES/73/194 of 7 December 2020. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1656124> (дата звернення: 15.02.2024).

4. General Assembly Resolution ES-11/1 Aggression against Ukraine, ES-11/1. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3965290> (дата звернення: 15.02.2024).

5. General Assembly Resolution 68/262. Territorial Integrity of Ukraine. RES/68/262 of 27 March 2014. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_68_262.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

6. Human Rights Council Resolution 52/32 Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression of 04 April 2023. A/HRC/RES/52/32. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2FRES%2F52%2F32&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (дата звернення: 15.02.2024).

7. ICC. Elements of Crimes. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

8. ICC. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Office of the Prosecutor. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

9. ICC. Report on Preliminary Examination Activities 2019. Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

10. ICC. Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

11. ICC. Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact portal launched for provision of information. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and> (дата звернення: 15.02.2024).

12. Meron T. *The Making of International Criminal Justice: A View from the Bench: Selected Speeches*. Oxford University Press, 2011. 1370 p.

13. Najdin N. The Leadership Clause in the Crime of Aggression and Its Customary International Law Status. URL: <https://www.justsecurity.org/80696/the-leadership-clause-in-the-crime-of-aggression-and-its-customary-international-law-status> (дата звернення: 15.02.2024).

14. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/78/540 of 19 October 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

15. Triffterer O. Implications of Ratification and Implementation Processes / Kress C., Lattanzi F (eds.). *The Rome Statute and Domestic Legal Orders*. Baden-Baden : Nomos, 2000. Vol. 1. P. 1–45.

16. Ukraine and the Netherlands v. Russia. App. No(s). 8019/16 43800/14 28525/20. Decision on the admissibility. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#_Тoc124773697 (дата звернення: 15.02.2024).

17. Верховний Суд України. Настільна книга судді: матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1687510022%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B4%D1%96.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

18. Виклики примусової паспортизації на тимчасово окупованих територіях України: круглий стіл в Офісі Омбудсмана. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/vikliki-primusovoyi-pasportizaciyi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini-kruglij-stil-v-ofisi-ombudsmana (дата звернення: 15.02.2024).

19. Висновок Головного науково-експертного управління 19.01.2018 р. на проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (реєстр. № 7179 від 05.10.2017). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62671 (дата звернення: 15.02.2024).

20. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права» (реєстр. № 9438 від 20.12.2018). URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65266 (дата звернення: 15.02.2024).

21. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01> (дата звернення: 15.02.2024).

22. Вихрист С. До визначення екстрадиції. *Український часопис міжнародного права*. 2001. № 1. С. 58–64.

23. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 15.02.2024).

24. Військові злочини : коментар законодавства / М. І. Хавронюк, С. І. Дячук, М. І. Мельник ; відпов. ред.: М.Д . Дрига, В. І. Кравченко. Київ : А.С.К., 2003. 272 с.

25. Гнатовський М. Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua/> (дата звернення: 15.02.2024).

26. Гнатовський М., Кориневич А., Кучер О. Міжнародний кримінальний суд: ефективність функціонування та переваги для України. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 101–114.

27. Грищенко К. І. Міжнародний кримінальний суд – універсальний механізм міжнародного карного правосуддя. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 4. С. 12–17.

28. Гуманітарні занепокоєння щодо людей, захоплених під час війни в Україні : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2112. 2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2264_rez_2112.htm (дата звернення: 15.02.2024).

29. Додатковий протокол до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію, від 13.10.1995. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/995_894 (дата звернення: 15.02.2024).

30. Дроздов О. М., Дроздова О. В., Карпенко М. О., Зуєв О. В. Співробітництво із Міжнародним кримінальним судом: організаційні, юрисдикційні та кримінальні процесуальні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 484–492. URL: http://lsei.org.ua/8_2022/110.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

31. Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року від 26.03.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text (дата звернення: 15.02.2024).

32. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56.

33. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020. 48 с.

34. Зауваження Головного юридичного управління 04.02.2021 на проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права (реєстр № 2689 від 27.12.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804 (дата звернення: 15.02.2024).

35. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

36. Збитки України від зруйнованих внаслідок бойових дій будинків та об'єктів інфраструктури наразі становлять близько 600 мільярдів доларів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3472955-zrujnovani-budinki-ta-infrastruktura-v-ukraini-vze-narahuvali-zbitkiv-na-600-milardiv.html> (дата звернення: 15.02.2024).

37. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення рф станом на 21 жовтня 2023 р. / Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2024).

38. Ляшко О. О. Правова політика держави щодо тимчасово окупованих територій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 528–532. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/144.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

39. Інформаційне управління Верховної Ради України. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: <https://www.rada.gov.ua/print/208710.html> (дата звернення: 15.02.2024).

40. Карпенко М. І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання : посібник / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ : ВД Дакор, 2013. 472 с.

41. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

42. Коментар МЗС України у зв'язку із оприлюдненням третьої Доповіді Генерального секретаря ООН щодо ситуації в Криму. Опубліковано 2 вересня 2021 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-u-zvyazku-iz-oprilyudnenniam-tretoi-dopovidi-generalnogo-sekretarya-oon-shchodo-situaciyi-v-krimu> (дата звернення: 15.02.2024).

43. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text (дата звернення: 15.02.2024).

44. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_182 (дата звернення: 15.02.2024).

45. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_389 (дата звернення: 15.02.2024).

46. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151 (дата звернення: 15.02.2024).

47. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. 1984 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 15.02.2024).

48. Конституційний Суд України ухвалив висновок у справі стосовно правосуддя. 22 січня 2016 року. URL: www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/299427 (дата звернення: 15.02.2024).

49. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

50. Кориневич А. О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

51. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20231106#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

52. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.02.2024).

53. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, переробл. та доп. / за заг. ред. В. В. Сташиса та В. Я. Тація. Харків : Одиссей, 2007. 1183 с.

54. МКЧХ. Зміщення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. 2018. 100 с. URL: https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2018/02/MGPOctoberBook_web.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

55. Новини та події: Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/news/tags/mizhnarodne-gumanitarne-pravo> (дата звернення: 15.02.2024).

56. Окрема думка суддів Конституційного Суду України Іващенко В. І. та Селівона М. Ф. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання

висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду / справа про Римський статут. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. № 4. С. 45–48.

57. Пилипенко В. П. Воєнні злочини в Статутах Міжнародних кримінальних трибуналів та Римському статуті Міжнародного кримінального суду. *Право.UA*. 2020. № 2. С. 5–11. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/5-_Pylypenko.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

58. Пилипенко В. П. Деякі питання співробітництва України та Міжнародного кримінального суду: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 273–279.

59. Пилипенко В. П. До питання щодо реалізації міжнародно-правової відповідальності російської федерації за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів. *Правові новели*. 2021. № 13. С. 131–139.

60. Пилипенко В. П. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру в контексті воєнних злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 317–324.

61. Пилипенко В. П. Особливості механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 329–332. URL: http://sej.org.ua/1_2021/84.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

62. Пилипенко В. П. Проблеми імплементації положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів в законодавство держав-учасниць. *Європейські перспективи*. 2020. № 2. С. 16–26.

63. Попович В. П. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 322 с.

64. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія / за ред. О. В. Задорожного ; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ : К. І. С., 2015. 712 с.

65. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/208710.html> (дата звернення: 15.02.2024).

66. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 15.02.2024).

67. Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян : Постанова Верховної Ради

України. URL: www.icc-cpi.int/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

68. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації третього Додаткового протоколу) : Закон України від 06.06.2019 № 2740-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-19#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

69. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1401-19#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

70. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом : Закон України від 03.05.2022 № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

71. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

72. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

73. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

74. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України : Наказ Міністра оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

75. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/248740679> (дата звернення: 15.02.2024).

76. Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 № 8-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

77. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

78. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо

злочину агресії проти України : Постанова Верховної Ради України від 07.10.2022 № 2663-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

79. Про комплекс невідкладних заходів щодо практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України : Постанова Верховної Ради України від 20.03.2018 № 2356-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2356-19#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

80. Про міжнародні договори України : Закон України від 20.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

81. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

82. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

83. Про правонаступництво України : Закон України від 12.09.1991 № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

84. Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України» : Постанова Верховної Ради України від 24.05.2017 № 2069-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2069-19#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

85. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 08.07.1999 № 862-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-14#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

86. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

87. Про Товариство Червоного Хреста України / Офіс, вебсайт Товариства Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/about-urcs/mission/> (дата звернення: 15.02.2024).

88. Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від 28.11.2002 № 330-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

89. Про утворення Комітету з питань застосування санкцій до осіб, що підтримують і фінансують тероризм в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/278-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

90. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2017-%D0%BF> (дата звернення: 15.02.2024).

91. Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2014 № 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

92. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права № 9438 від 20.12.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65266 (дата звернення: 15.02.2024).

93. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 22.05.2014 № 4926. URL: https://ips.ligazakon.net/document/jg3su00i?ed=2014_05_22 (дата звернення: 15.02.2024).

94. Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 22.02.2014 № 0072. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49833(дата звернення: 15.02.2024).

95. Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього від 22.05.2014 № 0086. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50983 (дата звернення: 15.02.2024).

96. Рада ухвалила закон про покарання за воєнні злочини. 20.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3249373-rada-uhvalila-zakon-pro-pokaranna-za-voenni-zlocini.html> (дата звернення: 15.02.2024).

97. Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 330-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

98. Репецький В. М. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у внутрішнє право України. *Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України* / за ред. В. Н. Денисова. Київ : Юстиніан, 2006. С. 102–111.

99. Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 р. № 9-рп / 2000 у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Європейської Хартії про мови», 1992 р. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 3. С. 5–9.

100. У парламенті відбувся «круглий стіл» на тему: «Імплементация норм міжнародного гуманітарного права та Римського статуту міжнародного кримінального суду до національного законодавства України» (м. Київ, 16 лип. 2016 р.). URL: <https://rada.gov.ua/print/133094.html> (дата звернення: 15.02.2024).

101. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 15.02.2024).

102. Україна високо цінує зусилля Міжнародного Комітету Червоного Хреста, – Дмитро Разумков. *Пресслужба Апарату Верховної Ради України*, 02.11.2020. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-povyna/198976.html> (дата звернення: 15.02.2024).

103. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації : монографія. Київ : Істина, 2005. 264 с.

104. Харитонова О. Римський статут і Міжнародний кримінальний суд в контексті сучасних світових та українських кримінально-правових наукових тенденцій. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 120–126.

105. Янишин М. Б. Проблема імплементації норм міжнародного права у національне законодавство України та шляхи її вирішення. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті проф. П. Є. Казанського* : матеріали третьої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2–3 листоп. 2012 р.). НУ «ОЮА». Одеса, С. 86–87.

Information about the authors:

Pylypenko Volodymyr Pylypovych,

Doctor of Law,

Honorary Consul of the Republic of Lithuania;

Director, Associate Professor at the Department of International Relations
of the Educational-Scientific Institute of International Law,

Innovation and Project Activities

Lviv University of Business and Law

99, Kulparkivska Str., Lviv, 79021, Ukraine